

[אוצר החכמה]

האסורים, והם ילכו להביא שבר רעבון בתיהם, דאם לא יהיו כולם אחים, אזי תהי' ביניהם מריבה גדולה דאף אחד לא ירצה להשאר, פן ילכו ולא ישובו עוד מחמת יראה שלא יתפשו, ובעבורו לא איכפת להם, אבל כיון שהיו אחים תומ"י, ויעשו כן, היינו שקבלו עליהם את הדין, והיו רוצים לעשות גורל ביניהם מי ישאר, דבלא גורל אסור למסור איש אחד (כדין המבואר ברמב"ם ה' יסוה"ת פ"ה ה"ה שאם אמרו עכו"ם תנו אחד מכם ונהרגנו, ואם לאו נהרוג את כולכם לא ימסרו) בידי עכו"ם, וזהו מ"ש ויאמנו דבריכם, היינו שעכ"פ יבורר האמת בזה שהם אחים, אבל עדיין אין זה בחינה גמורה שאינם מרגלים, שיוכל להיות שאעפ"י שהם אחים בכ"ז הם מרגלים, והבחינה האמתית תהי' כשיביאו את אחיהם הקטן שממנו יוכל להתוודע כנ"ל, וכיון שהסכימו לעשות גורל וליתן אחד, אז הוא מבין שהם אחים (כן אמר להם), וא"כ קודם שעשו את הגורל למסור את אחד מהם בידי הגוים, הבינו שזה גרם להם חטא מכירת יוסף שמסרו אותו בידי הגוים, ושוה הוא להם לעונש מדה כנגד מדה, התחילו להתוודות חטאם, ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו, אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו, ר"ל הגם שמשורת הדין הי' ראוי לכך, אבל היינו צריכים לעשות עמו לפנים משורת הדין, מצד מדת הרחמים, והי' ראוי שנמחול לו מצד תחנוניו ולישא פשעו, אבל אנחנו לא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת, וכאן ששמע ראובן שתולים הצרה הזאת בזה החטא, ויען ראובן אותם לאמר הלא אמרתי אליכם אל תחטאו בילד

ולא שמעתם, וגם דמו, היינו על עצמו אמר (ראובן) כך, היינו הצער הגדול שהי' לו, (כמ"ש במדרש פ' וישב), וע"כ אינו מן הדין שיניחו אותו ג"כ בהגורל כיון שהוא לא חטא, וכיון ששמע יוסף שראובן רצה להציל אותו, שהוא לא שמע מה שאמר ראובן לא נכנו נפש, שזה אמר טרם בואו אליהם, ע"כ ויסב מעליהם ויבך, וישב אליהם, וידבר אליהם, ויקח מאתם את שמעון, ולא פירש הכתוב מה הי' הדיבור אליהם, אלא שבא אליהם בעלילה כל דהו, שהבין שאינם יכולים לעשות גורל ביניהם, ואמר כל מי שיהי' לו כך (איזהו סימן שיעשה) אותו אקח שישאר פה, ויקח מאתם את שמעון, שהוא הי' העיקר במכירתו כמו שפירש"י עיי"ש.

אם כנים אתם אחיכם אחד יאסר בבית משמרכם ואתם לכו וגו'

ויעשו כן. צריך לבאר מה שאמר ויעשו כן. וס"ו מהו העשייה שעשו, אם נימא שעשו מה שצוה עליהם יוסף שאחיהם השאירו שם והם עלו אל אביהם, הלא זה נאמר אחר כן וישאו את שברם על חמוריהם וילכו משם, גם תמוה מה שאמרו עתה אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו בצרת נפשו, הלא זה הי' צריכים לומר תיכף בשעה שנתן את כל האחים האשמים במשמר.

ויש' לבאר זה עפ"י החקירה המובאת בחו"י אם געשה גורל על עשרים אנשים שיזכה אחד מהם בגורל איזה חפץ, וכל אחד מהם קנה שטר גורל בכסף קצוב שוה לכולם, באופן שכל שמות העשרים יוטלו בקלפי להוציא שם אחד מהם שיזכה בגורל, ואח"כ מצאו שהי' בקלפי אחד ועשרים פתקאות

באופן ששם הזוכה ה' לו שני פתקאות על שמו בתוך הקלפי, והוציאו אחד מאותן שתי השמות, ואשר באופן כזה בוודאי הגורל בטל מפני שהזוכה ה' לו שני פתקאות על שמו, והאחרים לא ה' להם אלא אחד, וכסף נתנו כולם בשוה. אבל אם באופן כזה זכה איש אחר, מה דינו, אם נאמר שהגורל בטל מפני שלא ה' בדיק, או נאמר מאחר שזה השני שלא ה' לו רק שם אחד בהקלפי זכה, מה יגרע, הלא מן השמים זכו לו ולא להאיש שהיו לו שני פתקאות בהקלפי.

ויש לומר שזה שה' לו שתי פתקאות שהגורל זה יכול לבטל את הגורל מטעם אומרו כי גם אנכי לא נתתי הכסף רק באופן שאם יש לי זכות מן השמים יעלה שמו מהגורל ואזכה בגורל לקבל החפץ, אבל אחרי שהגורל געשה באופן כזה שאפילו אם יעלה שמי לא אזכה מפני ששמי כפול בתוכו, הרי זה כמו שלא ה' שמי בתוך הגורל כלל, או יותר אפשר לומר שבאמת מן השמים היו מוזכים לו, אבל מאחר שגלוי וידוע ששמי כלא ה' בתוכו לכן לא עלה, והרי זה הדין לזכות, וכמו כן לחובה שאם רוצים לייסר איש אחד מעשרים עפ"י גורל וה' אחד ועשרים פתקאות בתוך הקלפי באופן שה' בתוכו שני פתקאות לאחד מהם, ועלה הגורל על שמו לעונשו בוודאי הגורל בטל מפני טענתו שמפני ששמי ה' כפול לכן עלה, וגם אם עלה הגורל על אחר, ג"כ הגורל בטל מפני שזה יכול לומר הרי גם בעל השנים ה' צריך להיות מוטל בגורל, ומאחר שאם ה' עולה עליו הגורל לא ה' מענישים אותו מפני טענתו כמו שכתבנו, לכן גם עתה הגורל בטל.

ועל דרך זה יש לפרש המקראות, כשאמר יוסף אחיכם אחד יאסר בבית משמרכם ואתם לכו הביאו שבר רעבון בתיכם, וה' נותן הברירה בידם שהם יבחרו אחד מהם למסור אותו במשמר, ויעשו כן, ה' עושים כפי הדין שלא למסור אחד מהם בעל כרחו אלא לעשות גורל ביניהם ועל מי שיעלה הגורל ימסרו אותו למאסר (וכן מבואר הדין בשו"ע יו"ד סי' קנ"ז בפתחי תשובה שמביא בשם האחרונים שאם השר מבקש איזה נערים לעבודתו מותר למסור לו עפ"י גורל), ואז התחיל הויכוח ביניהם, לפי"ד ראובן אפי' אם יעלה שמו בגורל לא יכנס למשמר מפני שהגורל לא שייך רק לאלה האשמים במכירת יוסף ומאחר לדעתו אינו אשם בדבר, לכן לא יכנס למשמר, והאחים אמרו אבל אשמים אנחנו, רצה לומר כולם אשמים גם ראובן בכלל, ועל כל מי מהאחים שיעלה עליו הגורל ימסר למאסר, מפני שכולם אשמים בדבר, ויען ראובן על זה, לא כן הדבר, הלא אמרתי אליכם אל תחטאו בילד, וממילא אינו גוגע הגורל אלי, ולפי"ז הגורל הזה אפילו אם כבר יצא איננו נכון, דמאחר שיש לראובן פתחון פה לומר שאפי' אם יעלה עליו הגורל לא יכנס למאסר, לכן אפילו אם עלה הגורל על אחד מן האחים אחר, יכול למאן שלא לקבל עליו מאסר, ומהאי טעמא שיאמר אני הכנסתי עצמי בגורל רק באופן אם גם ראובן יה' בגורל (כי כן צריך להיות), אולי ילכוד אותו הגורל, ומאחר שלפי דבריו של ראובן אפילו אם ה' יוצא בגורל לא ה' מקיים, והרי זה כלא ה' בגורל, לכן גם כאשר עולה הגורל עלי אינני מקיים, כי הגורל הוא גורל בטל (וכמ"ש לעיל) ואם

היו האחים מודים ע"ד ראובן ה' ניהא להם
שלא להטיל את ראובן בהקלפי, או להיפך
אם ראובן ה' מודה לדבריהם לקבל עליו את
העונש אם יצא עליו הגורל ה' יכולים
לעשות גורל צדק, אבל מאחר שלא נשאר
ביניהם החלט בדבר, לא ה' יכולים לסמוך
על הגורל ולא ה' יכולים עפ"י הדין למסור
שום אחד מהם (כמ"ש לעיל).

לכן עשה יוסף בעצמו מה שעשה, ולקח את
שמעון ויאסור אותו לעיניהם, וזה עשה
לאמת דבריהם שאמרו אבל אשמים אנחנו
על אחינו, ולקח לזה שה' אשם ביותר,
וכמ"ש חז"ל על ויאמרו איש אל אחיו הנה
בעל החלומות וגו' שזה האיש ה' שמעון,
ויבא אל נכון מ"ש ויאמר ראובן הלא אמרת
לכם וגו' דקשה מה לשון ויען הול"ל ויאמר
ראובן, אע"כ כמ"ש שה' להם טענה ומענה
בדבר הגורל.

ויאמר ראובן אל אביו לאמר את
שני בני תמית וגו' לפרש תמית
כפשוטו מיתה ממש, אי אפשר דהיחזון
שיהרוג את בניו. ויש לפרש לפי ד' הגמ'
(ב"ב קי"ח) ויהושע בן נון וכלב בן יפונה
חיו מן האנשים, ר"ל חיו מחלק ירושת
המרגלים בארץ, הכא נמי את שני בני
תמית רצה לומר ימית שני בני ראובן מן
הירושה, וט"ז והוא מטעם שחשב שיעקב יוכל
לחשוד אותו שלא ישגיח על בנימין מפני
שהוא ירויח במיתתו, וזהו ביאורו, אם בנימין
יהי חי תתחלק ירושת יעקב לי"ב חלקים,
כי יוסף איננו, ונשארו אחד עשר בנים שאחד
מהם בכור הלוקח פי שנים, הרי י"ב חלקים.

ויורש בנימין את חלק הבכורה מיוסף אחיו
חלק הפשוט של יוסף חזר לכלל ירושה,
ויעלה על בנימין, שיש לו עתה דין בכור,
שני חלקים שהוא אחד משה מכל הירושה,
ועל כל שאר האחים (בכללם גם ראובן)
לכ"א חלק פשוט שהוא אחד מי"ב, אבל אם
בנימין ימות יסוב ירושת חלק הבכורה של
יוסף לראובן, שאם אין בנים לרחל יסוב
הבכורה לבני לאה וחלק הפשוט של בנימין
יהי נשאר לבני בנימין, ולכן ירויח ראובן
במיתת בנימין חלק הבכורה שהוא אחד מי"ב
גוסף על חלק הפשוט של ירושתו (דהיינו
בס"ה אחד משה), ולהוציא עצמו מן החשד
אמר ראובן (שהיו לו ד' בנים) ליעקב אביו,
את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך,
שאם ימות בנימין ויסוב הבכורה אליו יחזיר
ירושת שני בניו, (דהיינו המחצה מירושתו
שהי צריך לעלות אחד משה) לכלל הירושה
ולא ישאר בידו רק אחד מי"ב כמו שהיה
לוקח אם בנימין הי' חי.

אבל עדיין יש להעיר דהלא בין הד' בנים
של ראובן ה' אחד מהם בכור (דהיינו
חנוך), וממילא יתחלק חלק ירושת ראובן
לחמשה חלקים, שני חומשין בעד הבכור
וג' חומשין חומש אחד לכל אחד מהפשוטים,
ואם נאמר למשל שחלק אחד משני בניו
שיחזיר, יהי של חנוך, שיש לו ב' חומשין,
וחלק של פלוא שהוא אחד, יחסר לו לראובן
ג' חמשיות ירושה ויפסיד חצי חומש יותר
מחלק הבכורה שגוסף לו (ע"י מיתת בנימין)
שעלה רק מחצה דהיינו שני חומשין וחצי
חומש ואם יתן משל הפשוטים, הלא יעדף
לו חצי.